

HET WILDE WONEN, VERKEVELINGSSTUDIE,
DE ARCHITECTEN CIE.

S. Umberto Barbieri

WILD

C. Weeber | De Architecten Cie,
Het Wilde Wonen, axonometrie

Het behoeft geen ingewikkeld betoog om aannemelijk te maken dat aan het einde van deze eeuw verschuivingen zijn opgetreden in de rol die de overheid speelt in het inrichten en sturen van maatschappelijke en vooral economische processen. Het begon met een radicale aanpassing van de instrumenten voor beheersing van groei en crisis na de teloorgang van het Keynesiaanse model dat tot lang na de wederopbouw voorbeeldig functioneerde. In tegenstelling tot in de voorafgaande periode is er nu kennelijk voor gekozen de markt de vrije hand te geven, een markt waarin waarde en betekenis van alle partijen afhankelijk zijn van hun financiële vermogen. Hiervoor zijn de rijkdommen, verworven door de staat als gevolg van een politiek van economische sturing in de jaren vijftig en zestig, in de laatste jaren afgestoten; eigendommen en belangen zijn vervreemd en in het dynamisch circuit van de vrije markt ingezet. Het privatiseringsproces (dat helaas nog niet kritisch in kaart is gebracht) is in alle gelederen van het maatschappelijke leven doorgevoerd, vanaf de industrie tot aan de meest vitale openbare diensten zoals openbaar vervoer, onderwijs, defensie, zorg en zelfs gevangeniswezen. De overheid (de politiek) functioneert tegenwoordig louter en alleen als geolied scharnier tussen producenten en consumenten, kopers en verkopers die voortdurend van rol wisselen. In dit proces spelen ethische en/of esthetische parameters geen rol; de keuzen worden aan de marktpartijen overgelaten.

Nergens was er in Europa zo'n zorgzame overheid als in Nederland, nergens is het privatiseringsproces zo snel, voortvarend en soepel verlopen, nergens heeft de sociaal-

democratie zo'n grote uitverkoop gehouden van haar politiek-economische fundamenten, of met andere woorden: van het ideaal de samenleving in ethische of esthetische zin te kunnen sturen, van gelijkheid en emancipatie, van mondigheid en vrijheid.

De economische resultaten van dit proces zijn verbluffend: de beurskoers stijgt, de werkloosheid daalt, en hoewel de enorme goudvoorraden voor een groot deel vervreemd zijn is de gulden desondanks hoog op de euro-schaal beland. Zelfs de geprivatiseerde openbare diensten schijnen te functioneren volgens de wetten van efficiënt management en een goede organisatie.

Aan de vooravond van de twintigste eeuw staat Nederland er zeer florissant voor. Alleen op het maatschappelijk terrein van de volkshuisvesting en de ruimtelijke ordening wil het privatiseringsproces maar niet vlotten. Is dit het gevolg van maatschappelijk verzet? Van politieke tegenwerking van de laatste sociaal-democratische idealisten? Van economische en bestuurlijke desinteresse? Of is het algemeen nut van ruimtelijke ordening en volkshuisvesting zo vanzelfsprekend en zo in tegenstelling met de vrije markteconomie dat eenieder doordrongen is van de noodzaak alle activiteiten op dit terrein te onderwerpen aan een regulator, overheidsbeheersing en -toezicht? Of is het bouwen (en de daarbij behorende ruimtelijke activiteiten) reeds zo marktconform dat het niet in tegenspraak is met de huidige wetten van de vrije markteconomie?

Er kan natuurlijk in een kort bestek geen antwoord gegeven worden op deze vragen. Wel kunnen we constateren dat op dit terrein het denken over de mogelijke bevrijding uit

Anonymus, de 'American Way of Life'

WONEN

de overheidsketens in beweging is, feit waarvan de laatste notitie van de staatsecretaris van Volkshuisvesting over de toekomst van het Nederlandse wonen getuigt.

Het boek *Het Wilde Wonen* van C. Weeber (Rotterdam 1998) en de publicatie *Het kant-en-klaarhuis. Standaard en karakter in de woningcatalogus* van D. Bakker en C. Rapp (Rotterdam 1998) hebben als thema en leidmotief een speurtocht naar een alternatief voor de huidige sociaal-democratische bouwpraktijk. De heersende 'tijdgeest' – te weten de opruiming van de laatste overheidsbemoedienissen op de warenmarkt – leidt bij Weeber tot een aanklacht tegen de heersende stedenbouwkundige praktijk en de wijze van woningbouwen. Het betreft een aanklacht die volgt op zijn strijd tegen de truttigheid aan het einde van de jaren zeventig, tegen de moraliserende Nederlandse stedenbouwkundige praktijk in het begin van de jaren tachtig en tegen de welstandscultuur van begin jaren negentig. Centraal in zijn betoog, dat kenmerkend is voor een fin-de-siècle-tijdgeest, staat het verlangen naar een ideologische bevrijding van vooral de 'vorm' die het (maatschappelijke) proces van ruimtelijke ordening en volkshuisvesting aanneemt.

'Wat massaal gebouwd wordt zijn de inmiddels verouderde collectieve woonvormen. Woonvormen die in het begin van deze eeuw hun dienst bewezen bij het bestrijden van toenmalige maatschappelijke noden. Het zijn de stramme rijtjeshuizen en – in het kader van verplichte sociale programma's hier en daar gestapelde – nog goedkopere woonvormen.'

Volgens Weeber gaat het over inhoud, betekenis, werkwijze en acteurs-auteurs die in dit proces een hoofdrol

spelen, met andere woorden het gaat om architecten en architectuur.

Men kan constateren dat in de 'volkshuisvesting' al lang is afgerekend met de individuele consument en dat de rollen van producent en consument in de architect zijn verenigd. De woning is een louter architectonische aangelegenheid geworden die door de architect (vermomd als gebruiker/consument) wordt vormgegeven. De architect produceert voorstellen voor het volkshuisvestingsproduct vanuit en namens de consument/gebruiker, en biedt een keur aan producten die de schappen vullen van een enorme supermarkt waar de consumenten (de kopers) zich vrijelijk kunnen bedienen. In de schappen ligt een overvloed aan waren die verschillende vormen aannemen (expressivisme, rationalisme, neo- en postmodernisme, hightech en ambacht, traditioneel en futuristisch en nog vele andere) die gekozen kunnen worden om woningen, woonwijken, stadsdelen en steden samen te kunnen stellen. Wie kiest en hoe wordt er gekozen? Wat is de ware waarde van de waar? Hoe worden de waarden afgewogen?

'Stadsdesigners leggen onder toezicht van door de staat aangestelde supervisors en andere architectuurpolitie stadsbeelden vast. Ze laten onderdanige ontwikkelaars met hun architecten deze beelden uitwerken. Het materiaal voor de stadsbeelden komt voort uit het rigide woonprogramma voor de Vinx locaties. Wat ontstaat zijn onbegrijpelijke, formele patronen die zijn overgeleverd uit feodale tijden toen vorsten nog zelf hun steden ontwierpen.'

Volgens Weeber is het shoppingcenter van de architectuur met al de bijbehorende attributen tot nu toe het domein

H. Kollhoff, ontwerp Tilburg Kompleet, stedenbouwkundig plan

WILDE

geweest van het staatsdenken. Overheid, politiek en bestuur bepaalden de waarde van de waren of met andere woorden de meest adequate architectuur voor de oplossing van woon- en ruimteproblemen. Goede bedoelingen weliswaar, maar toch met grote paternalistische arrogantie, en vanuit een monopoliepositie omdat er geen alternatieven voorhanden waren.

In Het Wilde Wonen wordt de ijzeren greep van de overheid uiteengezet en wordt de willekeurigheid belicht waarmee politiek en bestuur na de woningwet 'geshopt' hebben in de supermarkt van architectuur.

Na eerst te wijzen op de verstikking van de consument door de overvloed aan liefde van de overheid, suggereert Weeber vervolgens een uitweg om aan de dodelijke omarming van politiek en bureaucratie te ontsnappen.

Het 'voorbeeld' dat Weeber geeft – te weten een neutraal schaaqbord waarop uiteenlopende en vrijelijk gevormde woonobjecten zijn gepositioneerd – is krachtiger dan twintig boeken, historische essays of lezingen en pamfletten.

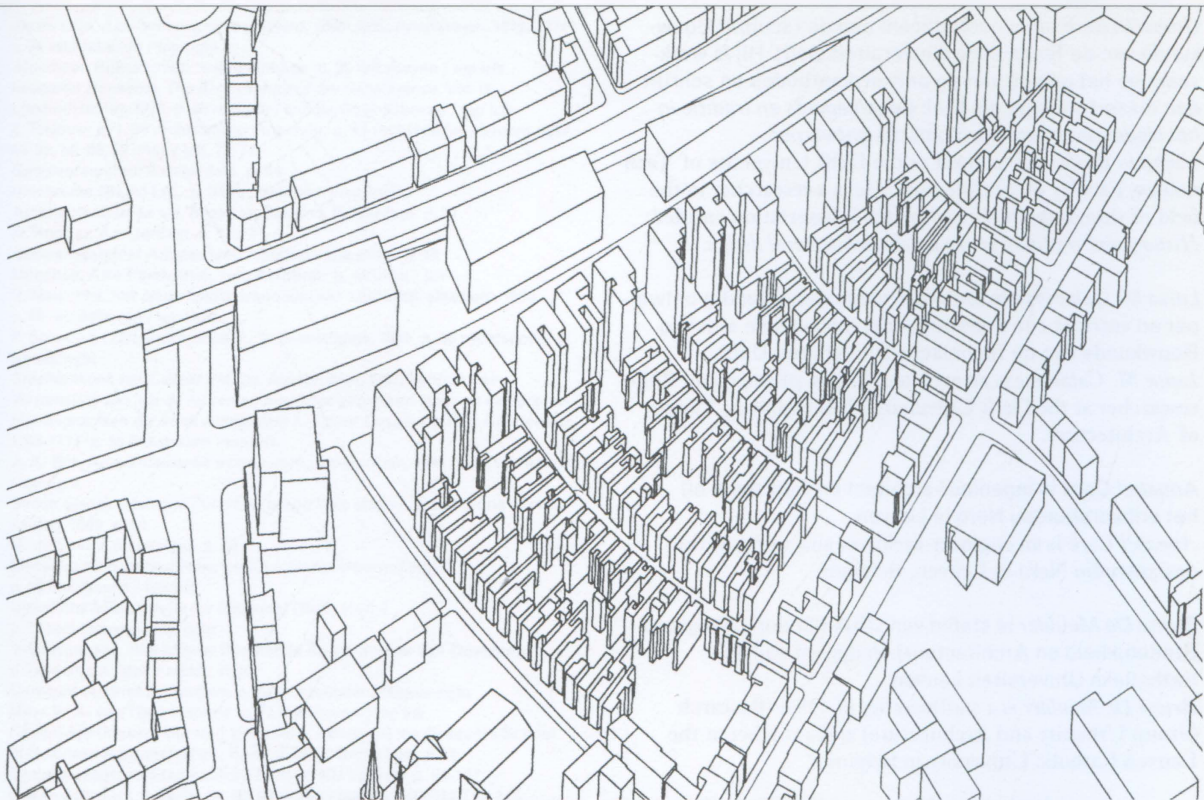
Het omvat een aanpassing van het model van het stedelijke wonen dat H. Kollhoff in het midden van de jaren tachtig voor een ontwerpvoering in Tilburg had voorgesteld, en dat een voortzetting inhield van de praktijk van het huizenbouwen op individuele, smalle en diepe kavels in de historische Hollandse stad. De stadswoningen kenmerkten zich door een eigenheid in architectuur die zowel in vorm en materiaal als in typologie tot uiting kwam: ieder

huis was zowel een unicum als onderdeel van een reeks, zowel bijzonder als gewoon.

Weebers betoog heeft echter een polemisch karakter en houdt een aanklacht in tegen alle begrippen, houdingen en voorstellen die door de 'moderne' Nederlandse architectuur (van Van Tijen tot aan Blom, Hertzberger, Mecanoo en consorten) voorgesteld en gerealiseerd zijn, en die politiek en bestuur telkens 'pleziert' hebben. Helaas blijken deze 'verantwoorde' producten nauwelijks of niet (meer) in de smaak te vallen bij de consument c.q. een dynamische rol te kunnen spelen op de markt. 'Niet de betaalbaarheid staat bovenaan het lijstje, maar juist de kwaliteit en het karakter van het object. Het opmerkelijke is dat veel mensen dezelfde smaak hebben. Een pand met karakter in de juiste bouwstijl en met niet te veel achterstallig onderhoud staat zelden langer dan enkele dagen te koop.'

Hoe zit die smaak in elkaar en kan het staatsdenken hierop inspelen? 'Geen moderne, originele nieuwbouw maar "tijdloze architectuur". Dus niet de dertien-in-een-dozijnflat met klein balkon uit de jaren tachtig, maar het goed gerenoveerde Berlage-appartement met dakterras. Niet de premie-A-koopwoning in Zoetermeer maar het kleine karakteristieke dijkhuisje in de Betuwe. Ook fout zijn de rijen nieuwbouw in de polder.' Maar de betekenisvolle waren van de moderne Nederlandse architect die door de staats-shoppers veelvoudig zijn aangeschaft en opgelegd, worden expliciet door de hedendaagse consument verworpen. Dit duidt op een zeer laag bewustzijnsniveau van architecten, politici en bestuurders, die in de loop van de

Idem, axonometrie

ARCHITECTUUR

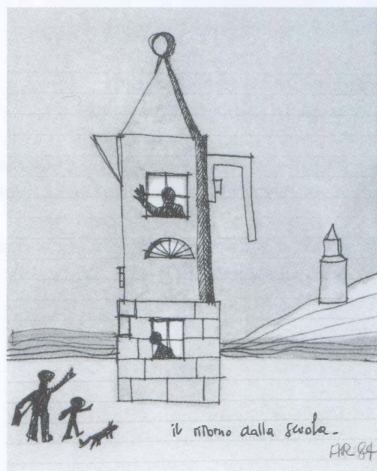
jaren een enorme afstand hebben gecreëerd tussen product en consument.

Zal het recept van Weeber de afstand tussen producent en consument kunnen verkleinen? Zullen (en vooral kunnen) architecten zich als designers profileren en in staat zijn zowel als trendvolgers als als trendsetters op de markt van de 'solohousing' te opereren? In de publicatie van Weeber worden voorbeelden geëtaleerd van woonvormen die zich aan de ijzeren greep van de staat hebben onttrokken, waaronder stacaravans, tuinhuisen, mobilhomes, woonwagens en dergelijke. In deze reeks van bizarre woonvormen ontbreekt de cataloguswoning oftewel de behuizingsvorm die kant en klaar in verschillende gedaantes en smaken uit een catalogus wordt aangeboden, overal kan worden geplaatst en uit verschillende onderdelen is samengesteld.

Bakker en Rapp kiezen dit voorbeeld van het op de hedendaagse markt afgestemde woningproduct en construeren een historisch-theoretisch kader om aan te kunnen tonen dat de dynamisering en actualisering van de woningmarkt en de wisseling van verouderde rolpatronen ook via een 'traditionele' architectuuropvatting kunnen verlopen. Hiervoor wordt een groot deel van de architectonische boekenkast uitgespit en Italiaanse, Franse en Amerikaanse geleerden ten tonele gevoerd om aan te tonen dat alles wat ontworpen en bedacht is op de woningmarkt onder de ruime paraplu van de cataloguswoning ondergebracht kan worden. Zij mijden zorgvuldig iedere polemieek over de rol en functie van politiek en bestuur in de volkshuisvesting en ontwikkelen gelegheidsinstrumenten voor de architect

om de afstand tussen producent en consument te verkleinen. De woning wordt niet als 'monoliet' beschouwd maar als een samen te stellen object, als een vorm van 'action architecture', oftewel als cataloguswoning.

Het kant-en-klaarhuis wordt zo een handig handboek dat van een historisch achtergrond is voorzien (hoewel dit geforceerd overkomt) en dat voldoende gebruiksaanwijzingen (vooral uit de Verenigde Staten) biedt om de hedendaagse consument te bevredigen. Althans als de consument het huis ziet als een design object dat net als de Swatch of de koffiepot verzameld, gemakkelijk geruild of verkocht kan worden. Al met al, 'solo housing' heeft toekomst.

A. Rossi, Het koffiepothuis